

Tijdschrift voor Nederlandse
Kerkgeschiedenis

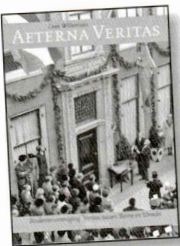
jaargang 23 | nr. 1 | maart 2020

- Dick Schoon | **Schatgraven op zolder**
Mirjam de Baar | **Dagboeken over het verblijf van Petrus Codde in Rome ontcijferd, vertaald en gedrukt**
Joep van Gennip | **Geestelijk Gekonkel**
Lydia Janssen | **Internationale netwerken, theologische controverses en een apostolisch vicaris op reis**

uit 1923 door de zogenoemde Commissie van Advies gehoord en behandeld werden. Want ook andere gewetensbezwaarden werden door het in 1947 opgerichte Doopsgezinde Vredesbureau geholpen.

Voor redacteur George Harinck geldt 'de houding van de Nederlandse kerken jegens de Indonesische oorlog en met name de geweldsexcessen daarin' als de hoofdvraag van deze bundel (p. 164). Daarbij doelt hij primair op de geweldsexcessen aan Nederlandse kant. Maar voor de meeste auteurs staat de vraag naar die excessen niet centraal. In de jaren 1945-1950 was de grootste bekommernis van de kerken een andere, zoals de fraaie omslag van deze bundel laat zien. Dat betoogt ook Gert Oostindie in zijn inleidende beschouwing 'Oude en nieuwe vragen'. Des te opmerkelijker is het dat hij in zijn bijdrage niet spreekt over 'geweldsexcessen', maar over 'oorlogsmisdaden' (p. 10). (Jan Jacobs)

Cees Willemsen, *Aeterna Veritas. Studentvereniging Veritas tussen Rome en Utrecht, 1889-2014*. Utrecht, Stichting De Plantage, 2018, 605p. €45

De Utrechtse studentenvereniging Collegium Studiosorum Veritas, in 1891 opgericht als Rooms-Katholieke Studentenvereniging Veritas, bestond in 2014 – de korte voorgeschiedenis inbegrepen – honderdvijfentwintig jaar. Een onder de reünisten al langer gekoesterde wens om tot een solide geschiedenis van de vereniging te komen, werd in de daaropvolgende jaren gerealiseerd. In 2018 verscheen het hier besproken vuistdikke boek, geschreven door een ervaren historicus, daarbij op de vingers gekeken door een wetenschappelijke begeleidingscommissie van even ervaren universiteitshistorici (en niet alleen Utrechtse) en reünisten.

De veelbewogen geschiedenis van de vereniging begon in 1889 als een Leesvereniging, waarin katholieke studenten aan de Utrechtse universiteit zich onder leiding van de flamboyante seminarieprofessor J.A.H.G. Jansen wilden wapenen tegen het positivisme en antipapisme

dat toen aan deze universiteit heerste. We zitten dan nog in de tijd van vóór de intellectuele emancipatie van het katholieke volksdeel; de programmatische rede van M.A.P.C. Poelhekke, 'Het Te-kort der katholieken in de wetenschap', moest nog worden uitgesproken. Veritas was aanvankelijk niet bedoeld als gezelligheidsvereniging. De meeste Veritasleden waren ook lid van het Corps en lang niet alle katholieke Corpsstudenten werden lid van Veritas – om over de opkomst van hen die wel lid waren maar niet te spreken (overigens een chronisch verschijnsel). Tot ver na de Tweede Wereldoorlog heeft Veritas op twee benen gehinkt: dat van een studentengezelligheidsvereniging en dat van een vereniging die haar leden intellectuele en godsdienstige scholing wilde bieden.

Op beide kanten gaat de auteur uitvoerig in. Zijn beschrijving van de intellectuele achtergronden van en invloeden op de vereniging vormt een weerspiegeling van de ontwikkeling die intellectueel katholiek Nederland in de eerste helft van de twintigste eeuw doormaakte: de neothomistische wijsbegeerte, het apostolische offensief in de jaren dertig, waar oud-praeses Gerard Brom zo'n belangrijke rol in speelde, de radicalisering in de Heemvaartbeweging en de corporatistische idealen, het geleidelijk loskomen van het traditionele katholicisme na de Tweede Wereldoorlog onder invloed van de fenomenologie van F.J.J. Buytendijk cum suis (de 'Utrechtse School') en het existentialisme.

Maar ook de andere kant krijgt volop de aandacht: de uitgroei tot een gezelligheidsvereniging die steeds meer een alternatief vormde voor het Corps en daar vervolgens de concurrentie mee aanging, de perioden van bloei en malaise, en het belang van het enorme contingent Brabantse en Limburgse studenten tot ver in de jaren zeventig, waardoor niet alleen de confessie maar ook de 'volksaard' een gemeenschapsvormende factor was. De deconfessionalisering vanaf midden jaren vijftig, ideologisch onderbouwd door vooruitstrevende intellectuelen en studentenpastores, leidde uiteindelijk bijna tot de ondergang van de vereniging. Het lidmaatschap van studentenverenigingen ging sowieso in die jaren achteruit en grote aantallen studenten bleven 'nihilist'. De universiteit organiseerde bovendien steeds meer zelf voor de studenten. De democratiseringsbeweging

vormde de achtergrond voor de openstelling van de vereniging voor HBO-studenten en zelfs werkende jongeren. Veritas ging zichzelf primair beschouwen als een faciliterende organisatie. Voor de nu snel groeiende vereniging betekende dit een noodzaak tot professionalisering van haar mensa en verenigingsgebouwen en een vervaging van het verenigingsgevoel. Vanaf medio jaren tachtig volgde er een reactie. Steeds meer activiteiten werden besloten verklaard en er vond een 'corporalisering' plaats, inclusief nieuwe ontgroeningsrituelen en de daarbij incidenteel voorkomende excessen. Aan het begin van de 21ste eeuw kwam er een eind aan dit corporaliseringproces, werd de ontgroening verzacht en de ongelijkheid tussen de 'jaargangen' vrijwel opgeheven. Het Veritas van 2014 leeft vooral in de onderlinge contacten in jaargroepen en talrijke onderverenigingen.

Naarmate de jaren dichterbij komen, maakt de auteur steeds meer gebruik van interviews die hij met sleutelfiguren in de vereniging heeft gehouden, zoals praesides, honorairen en redacteuren van het verenigingstijdschrift. De lezer zij gewaarschuwd: deze interviews hebben niet slechts een illustratieve functie die desgewenst kan worden overgeslagen. Zij zijn met zorg geredigeerd en vertellen, zeker naar het eind toe, steeds meer de hele geschiedenis. Daarbij valt het op dat het auteur goed lukt zijn distantie te bewaren en het overzicht te houden.

In het algemeen moet worden opgemerkt dat Willemsen erin geslaagd is om de geschiedenis van Veritas uit te tillen boven een enge verenigingsgeschiedenis. Hij plaatst de ontwikkelingen voortdurend in een bredere context en is niet te beroerd om daar zo nodig uitvoerig op in te gaan: darwinisme en materialisme, het katholieke sociale denken en de betekenis van fenomenologie en existentialisme. En ook: de ontwikkeling van de vereniging in vergelijking met die van het Corps en van katholieke studentenverenigingen in de andere universiteitssteden, haar evolutie tegen de achtergrond van de studentenbeweging in de jaren zestig en zeventig en van de daaropvolgende herstructurerings van het hoger onderwijs. Knap is de verwerking van deze achtergronden in de interpretatie van het doen en laten van de vereniging en haar besturen. Het is een interpretatie die welhaast de vorm aanneemt van

een gedachtenlezen. In het bestuursbeleid en het verzet daartegen zoekt de auteur steeds ook naar motieven en overwegingen vanuit grotere ideologische en maatschappelijke ontwikkeling. Het ruim vijftig pagina's tellende notenapparaat legt daarvan verantwoording af. Daarmee is deze verenigingsgeschiedenis méér geworden dan alleen dat. Het is een geschiedenis van de intellectuele emancipatie van katholiek Nederland en van de voorhoedes in dit emancipatieproces.

Het boek is voortreffelijk geschreven en ruim en adequaat geïllustreerd. Een overzicht van de besturen, ereleden, leden van verdienste, moderatoren en beschermheren (achtereenvolgens de kardinalen J. de Jong en B. Alfrink) en een personenregister mochten natuurlijk niet ontbreken. (Lodewijk Winkeler)

Karel Blei, Karl Barth en zijn theologische weg door de tijd. Utrecht, Kok Boekencentrum Uitgevers, 2018, 411p. €37,50

De auteur, Karel Blei, is emeritus-predikant van de PKN (Protestantse Kerk in Nederland). Van 1987 tot 1997 was hij algemeen secretaris van de Nederlandse Hervormde Kerk en sinds die tijd gaat hij vaak voor in kerkdiensten (ook van de Waalse Kerk), geeft hij lezingen en fungeert hij als HOVO-docent en cursusleider op de terreinen van theologie en religie. Het is bewonderenswaardig dat hij naast al deze verplichtingen boeken heeft geschreven, zoals dat over Oepke Noordmans, en tijd heeft gevonden deze doorwrochte studie over theoloog Karl Barth (1886-1968) het licht te doen zien. En wel op een manier waarop de zienswijze van Barth helder en ook voor niet-geschoolde theologen toegankelijk is verwoord. Dat komt, aldus Blei, overigens overeen met wat Barth met zijn dogmatisch werk beoogde te bereiken. Het ging Barth niet om de wetenschappelijkheid van zijn inzichten. Zijn theologiebeoefening kwam in feite neer op het houden van een preek en om het 'denkend' navertellen van het Bijbelverhaal (p. 279).